

APRIL 1964
13e JAARGANG

Redactie:

D. Roethof-Ensing
Spinozalaan 283
Voorburg (Z.H.)
Telef. (070) 86 54 66

Administratie:

Oudegracht 152
Utrecht

Versijnt
Maandelijks

Abonnementsprijs
f 3.— per jaar

HUMANISTISCHE DOCUMENTATIEDIENST

Uitgave van de Stichting Humanistisch Centrum Mens en Wereld

I N H O U D S O P G A V E

<u>HUMANISTISCH VERBOND</u>	<u>Bladz.</u>
Groeiend ledental	49
Persconferentie	49
Contactorgaan van Amsterdamse studenten	49
Zieken- en Bejaardenbezoek	49
Aanbevolen boeken over het Humanisme	49
Herdrukken	49
. . .	
<u>"HUMANITAS"</u>	
Loterij 1964	50
Afdeling Rotterdam	50
Nieuwe aanstelling	50
. . .	
<u>HUMANISTISCH THUISFRONT</u>	
Subsidie "Humoristisch Thuisfront"	50
. . .	
<u>HUMANISTISCHE JEUGDBEWEGING</u>	
Paasweekend	51
Van de afdelingen	51
. . .	
<u>HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP IN DE P.v.d.A.</u>	
"Vernieuwing"	51
. . .	
<u>RADIOLEZINGEN</u>	
Lezingen in de maanden mei en juni voor de V.A.R.A.	52
Lezing in de maand mei voor de A.V.R.O.	52
. . .	
<u>INTERNATIONAAL NIEUWS</u>	
Meer gezamenlijkheid	52
Modern Humanisme	53
Eerste dag voor vrijzinnige jeugd	53
. . .	

VAN ALLE KANTEN

Bladz.

Krijgsgehuil (Trouw)	54
Een antwoord (Nw.Prov.Groninger Courant)	54/55
Streven naar samenwerking (Het Vrije Volk en Alg.Handelsblad)	55
Papenvreten uit de mode? Thans....(De Nieuwe Linie)	56
Positieve elementen (De Tijd-Maasbode)	56
Autoritair (Het Vrije Volk)	57
Mis (Trouw)	57
Spaar de kolonel B.A. Bos (Friesche Koerier)	57
Vragen over ds. Bos	58
Antwoord Minister De Jong(algemeen Handelsblad)	58
Excuses aan raadsman (Het Vaderland)	58/59
Tweeslachtigheden(Het Vrije Volk)	59
Humanistische geestelijken (Alg.Doopsgozind Weekblad)	59
Eruit (Het Vrije Volk)	60
Tot slot: Bloem en Ster (Dordrechts Nieuwsblad)	60
De derde t.v. uitzending (Algemeen Dagblad)	60/61
Nogmaals t.v. (Veluws Dagblad)	61
Niet aan kerk gelijkwaardig (Friesche Koerier)	61
Mendement (Het Vrije Volk)	61/62
Vrolijke oorlog (Volkskrant)	62
Bihar-Project (De Tijd - Maasbode)	63

HUMANISTISCH VERBOND

Groeiend Ledental

Kon op 4 februari het 12.000ste lid ingeschreven worden, eind maart was dit getal reeds overschreden en werd die maand afgesloten met 12.600 leden. Aangezien de activiteiten nog steeds doorgaan, kan verwacht worden dat binnenkort het Humanistisch Verbond tegen de 13.000 leden zal tellen.

Persconferentie

Door het Hoofdbestuur werd op 10 april j.l. in Den Haag een persconferentie gehouden. Onder meer werd gesproken over het zgn. India-plan, waarbij door de verschillende humanistische organisaties, verenigd in de International Humanist and Ethical Union een project ten behoeve van de provincie Bihar in India zal worden gefinancierd.

Contactorgaan voor Amsterdamse Studenten

In verschillende universiteitssteden kent men al geruime tijd de figuur van de geestelijk raadsman voor de studenten, aangesteld door het Humanistisch Verbond. Ook in Amsterdam bleek hieraan behoefte te bestaan, maar hier heeft men voorlopig een andere vorm gekozen. Opgericht is een humanistisch contactorgaan voor studenten, bestaande uit een achttal academici van verschillende discipline, die bereid zijn, studenten die dat wensen in geestelijk opzicht met raad en daad terzijde te staan. Secretaris van dit orgaan is Drs. H.T. Oosten, Koninginneweg 97 te Amsterdam-Zuid.

Zieken- en Bejaardenbezoek

Ten behoeve van de zieken- en bejaardenbezoekers zijn enkele literatuurlijsten verschenen, waardoor zij zich ook theoretisch kunnen bekwamen.

Aanbevolen boeken over het Humanisme

In "Kader", het blad voor de functionarissen van het H.V. is een lijst verschenen van boeken in de Nederlandse taal over theorie en praktijk van het Humanisme. Deze lijst is ook zeer bruikbaar voor de leiders van gespreksgroepen.

Herdrukken

Binnenkort zullen herdrukken verschijnen van de brochures "Humanistisch Vormingsonderwijs" en "Dit wordt gedaan". Beide brochures zijn uitverkocht en in een nieuwe uitgave kan gebruik gemaakt worden van opgedane ervaringen en, voor wat de tweede brochure betreft, is aanpassing aan de huidige situatie nodig.

NEDERLANDSE VERENIGING VOOR MAATSCHAPPELIJK WERK

OP HUMANISTISCHE GRONDSLAG

"H U M A N I T A S"

Loterij 1964

Het distribueren van de loten is in volle gang. Op het ogenblik is ongeveer 2/3 van de loten uitgezet. Het verzenden en in consignatie geven van de loten gaat nog steeds door. De verkoop, tot dusverre, geeft ons reden om met enig optimisme de uitslag tegemoet te zien.

Afdeling Rotterdam

Afdeling Rotterdam heeft een gevoelig verlies geleden door het overlijden van twee nog betrekkelijk jonge, zeer actieve bestuursleden. Op 19 februari 1964 overleed ir. J.L. Rood; op 4 april 1964 de secretaris de heer G. Goosen.

Nieuwe aanstelling

Op 1 april trad mevrouw L. de Vries-Ens in dienst van het gewest Gelderland, als maatschappelijk werkster voor de gezinsvoogdij in de arrondissementen Arnhem en Zutphen.

..

HUMANISTISCH THUISFRONT

Subsidie "Humoristisch Thuisfront"

Op het gemeentehuis van Hoogland werken ambtenaren met gevoel voor humor. Men leze er de memorie van toelichting op de gemeentebegroting 1964 maar op na. Normaliter is dat een droog, ambtelijk boekwerk. Ditmaal niet.

Consciëntieus wordt in een van de paragrafen aandacht besteed aan de gemeentelijke subsidies aan organisaties, die militaire tehuizen exploiteren. De Katholieke bond krijgt honderdtwintig gulden, de protestantse zusterinstelling veertig gulden. En dan heeft men nog twintig gulden uitgetrokken voor een organisatie, die volgens de gemeente Hoogland....."Humoristisch Thuisfront" heet.

Uitgezonderd de socialist Blom, had niemand opmerkingen over deze benaming. Maar de P.v.d.A.-vertegenwoordiger voelde toch meer voor een Humanistisch Thuisfront. B. en W. hebben dat er toen maar van gemaakt.

Geen subsidie voor het "Humoristisch Thuisfront" dus dit jaar. Het lachen zal ze wel vergaan.....
(Veluws Dagblad van 23 maart 1964).

..

HUMANISTISCHE JEUGDBEWEGING

Paasweekend. Vakantiecentrum "Meeuwenvenn", Havelte

Op het dit jaar zeer koude Paasweekend waren 60 HJB-ers aanwezig. De leiding was in handen van Janneke Nijmeijer en Johanniek van der Molen. De zaterdagavond was bestemd voor socie-drama, het inwijden van de nieuwe H.J.B.-zangbundel, en dans. Hierna natuurlijk de traditionele avondwandeling. Op zondagmorgen werd een wandeling gemaakt onder leiding van de heer Brugges, die de oudheidkundige bijzonderheden van de streek belichtte. De middag werd doorgebracht met groepsdiscussie. De zondagavond was voor de heer Staf die een inleiding hield over "Mooi en Lelijk". De tweede Paasdag werd extra aandacht geschonken aan de Vrije expressie door boetsen en dergelijke. Een zeer geslaagd weekend.

Van de afdelingen

Op 14 maart werd in Groningen een afdeling van de HJB opgericht. Aantal leden: 15. Secretaresse: Lies Helder, Wassenberghstraat 54, Groningen.

. . .

HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP IN DE P.v.d.A.

"Vernieuwing"

In "Vernieuwing" het officiële orgaan van de H.W.G. maartnummer, geeft redakteur K. Timmerman, in een hoofdartikel, "Dit is ons heilig - of misschien veilig ideaal" zijn kritische beschouwing op de politieke problemen van vandaag, gezien door humanistisch-socialistische bril.

De voorzitter van de H.W.G., het Tweede Kamerlid Mr. H.B. Engelsman schreef in hetzelfde nummer over "Mens en Rijnmond". Met die Rijnmond is niet de watermassa van de Rijn bedoeld; wel de nieuwe staatkundige vondst, om de Rijnmondgemeenten te doen samenwerken. Wat daar allemaal aan de Delta-einden van Rijn en Maas gebeurt is zo spectaculair en overschrijdt zozeer de gemeentelijke mogelijkheden en belangen, dat er wel naar een nieuw bestuursorgaan moest worden gezocht.

Het nieuwe Kamerlid, Mevrouw Mr. H. Singer-Dekker schrijft boeiend over de eigen taak der geestelijke verzorging voor buitenkerkelijken. Vooral het "waarom"-wordt besproken.

Henri Sandberg geeft zijn fascinerende kijk op dat broeiende wrijfpunt in Zuid Oost Azië, dat met de naam Maleisië wordt aangeduid. Een bron van smeulend oorlogsgevaar!

De Irene-affaire veroorzaakte niet alleen rimpels in de oecumenische vijver, maar ook in die van de confessionele partijformaties. Daarover laat Timmerman u meer weten.

En natuurlijk is er ook weer de altijdinteressante en lezenswaardige rubriek van Meyer de Vries, "Dingen van de Dag", waar alles en nog wat kritisch wordt bekeken.

Voor een proefnummer van "Vernieuwing" wende men zich tot het secretariaat van de H.W.G., Haagweg 210, Leiden.

. . .

RADIOLEZINGEN

Lezingen in de maanden mei en juni voor de V.A.R.A.

3 mei	:	J.C. Brandt Corstius	"We leven maar één keer"
10 mei	:	A. Vermeer	"Zijn wij beginsel vast?"
17 mei	:	J. Cohen	"Stuwende krachten"
24 mei	:	R. de la Rie	"Het humanisme van Anna Blaman"
31 mei	:	J. de Leede	"Humanistische gedachtewisseling"
7 juni	:	P.D. van Royen	"Voor- en nadelen van het atheïsme"

Lezing in de maand mei voor de A.V.R.O.

5 mei : 15.45-16.00 uur Mevr. Mr. M. Rood-de Boer
"Opvoeding in het buitenkerkelijk
gezin"

..

INTERNATIONAAL NIEUWS

Meer gezamenlijkheid

Te Antwerpen was de grote zaal van de St. Ignatius-faculteit tot de laatste stoel bezet toen daar op 18 maart de bisschop van Breda, mgr. G. de Vet sprak over de wenselijkheid van de Europese samenwerking in de Kerk.

"In Vlaanderen is geen enkele oplossing mogelijk zonder tenminste een "modus vivendi" tussen kerkelijken en niet-kerkelijken tussen gelovigen en ongelovigen. De atmosfeer is thans gunstiger voor een dialoog tussen mensen van goede wil. Diepgaande wijzigingen in de verhoudingen zijn wellicht nog niet voor morgen, maar wij zijn op weg naar de echte verdraagzaamheid. Door de urbanisering en de proletarisering o.m. kwamen en komen de kerkelijken meer in direkt kontakt met de onkerkelijken waardoor meer openheid ontstaat. Van een andere kant beseffen ook bijv. de socialisten, of dan toch velen onder hen dat zij in het dagelijks leven meer hebben dat hen verenigt met hun andere medeburgers dan wat verdeelt." (De Volkskrant van 19 maart 1964).

Te Brussel sprak op 3 maart de directeur-generaal van het M.O. over het vorderen van de dialoog tussen kerkelijken en niet-kerkelijken, wij citeren het volgende uit "De Standaard" (Brussel 5 maart 1964):

"Grotere gezamenlijkheid in de zielzorg en het apostolaat is dringend noodzakelijk. "Het zou mij niet verwonderen, aldus mgr. De Vet, indien Europa het laatste continent was waar deze samenwerking een feit wordt, hoe beschamend dit ook klinkt. Het enige voordeel hiervan is, dat we nu eens geen suprematie kunnen opeisen. Europa heeft de wereld veel gegeven, maar het draagt ook een zware schuld. De problemen waarmee de Kerk in vele delen van de wereld kampt, zijn grotendeels van Europese oorsprong. Daarbij behoren de verdeeldheid der christenen, het communisme en het atheïstisch humanisme". Mgr. De Vet pleitte overigens voor een dialoog met dit humanisme, want wij zijn aangewezen om met elkander te leven".

Modern Humanisme

In "De Vlaamse Gids", jaargang 48 nr. 3, bespreekt prof.dr. Leo Apostel de toekomst der vrijzinnigheid in het moderne Vlaanderen. Onder vrijzinnigheid wordt hier voornamelijk het geheel der buitenkerkelijke stromingen onder de bevolking verstaan, variërend van de oude vrijdenkerij tot het moderne humanisme, van uitgesproken atheïsme tot een vager agnosticisme.

" De auteur bepleit een overkoepeling van de bestaande vrijzinnige organisaties en groeperingen als Humanistisch Verbond, Brusselse Hogeschooluitbreiding, Willemsfonds, Vermeylenfonds, Vrijdenkersvereniging, etc." (N.R.C. van 8 april 1964).

Feestdag voor vrijzinnige jeugd

In "Het Vrije Woord", tijdschrift van het Humanistisch Verbond in België, aprilnummer, lezen wij:

" Elk jaar - voor 1964 zal het 3 mei zijn - organiseert te Antwerpen een autonoom werkend comité, het Feest van de Vrijzinnige Jeugd. Aan de twaalfjarige kinderen, die in de school de lessen van de niet-confessionele zedenleer volgen en hun plechtige communie niet doen wordt gratis een feestdag aangeboden.

Het Comité Feest van de Vrijzinnige Jeugd wil aan die kinderen een feestdag bezorgen, met een groots banket en achteraf een kinderbal. In het geheugen van de deelnemende kinderen moet die dag gegrift staan als een uitbundige dag, als de dag uit hun jeugd, waaraan ze met het meeste genoegen terugdenken. Maar toch menen de inrichters dat er buiten de herinnering aan de feestroes nog iets meer moet nablijven. Daarom wordt er tijdens een indrukwekkende plechtigheid bij het begin van de feestdag aan de deelnemers een oorkonde uitgereikt. In de oorkonde staat een opdracht, een levensopdracht voor kinderen van buitenkerkelijke ouders. En al zullen vele van deze twaalfjarige kinderen de betekenis van deze opdracht wel begrijpen, toch zal er nog de nodige levenservaring moeten bijkomen om deze opdracht ten volle te kunnen doorgronden en ze tot leidraad voor het Grote Leven te kunnen nemen. De inrichters menen echter, dat wanneer een kind werd opgevoed tot een zelfstandig denkend wezen, vrij van alle dogma's, er voldoende waarborgen voorhanden zijn, om het dit kind mogelijk te maken, volgens de opdracht vervat in die oorkonde, zijn taak als sociaal voelend mens in de maatschappij aan te vatten.

..

VAN ALLE KANTEN

Krijgsgeschiedenis

Het rondschrijven van ds. B.A. Bos, hoofdlegerpredikant, heeft de meeste dagbladen, de grote en kleine provinciale bladen, week- en maandbladen, tijdschriften, kortom "De Pers", gelegenheid gegeven kolommen te wijden aan de controverse Bos-Lips, aan vragen gesteld in de Senaat en aan de brief van Minister De Jong. En niet zelden werden de pennen in gif gedoopt!

Wat gebeurde?

Ds. Bos richtte een rondschrijven aan alle legerpredikanten in actieve dienst en

"betreurde daarin de intrede van de humanistische raadsman om drie redenen:

1. Vanwege de inhoud van de boodschap die de humanisten brengen.
2. Omdat nu naast de kerkelijke en synagogale geestelijke verzorging, ook de buitenkerkelijke stroming het leger binnenkomt, georganiseerd, geuniformeerd en geïntegreerd. Ds. Bos meent, hlijkens zijn brief, dat een precedent geschapen is; ook andere groepen (apostolische, theosofen, e.d.) zouden nu geestelijke verzorging voor zich kunnen opeisen.
3. Vanwege het feit dat "het" humanisme eigenlijk niet bestaat. In 't concrete geval gaat het nu om de boodschap van de heer H.J.J. Lips, die is aangewezen als "hoofdraadsman" met de rang van luitenant-kolonel. Diens credo typeert ds. Bos als "ontstellend in zijn armoede". Hij vervolgt: "Hier worden metterdaad stenen voor brood gegeven. Het is in zijn armoede bovendien anti-evangelisch en het meest troosteloze getuigenis dat gegeven kan worden." De hoofdlegerpredikant meent dat hoofdraadsman Lips en de vier raadsman die nog aangewezen moeten worden zich uitsluitend zullen mogen bezighouden met militairen die uitdrukkelijk lid zijn van het Humanistisch Verbond.

Ds. Bos wijst er de legerpredikanten met zeer veel nadruk op dat erop moet worden toegezien dat niet alle recruten die achter het woordje godsdienst een streepje zetten aan de humanistische raadsman toevallen. "Het gevaar is niet denkbeeldig, dat de raadsman de "streepjes" zal /

Aan het slot van zijn brief stelt ds. Bos dat pretentie van de humanisten geestelijke verzorging te geven, een pretentie is "die in uitvoering schadelijk is voor de ware dingen van de mens, die met zijn diepste nood in de kou blijft staan en die daaruit door de boodschap van de humanisten niet wordt verlost", waarna ds. Bos eindigt met het vermaan aan de legerpredikanten op een eventueel verzoek van de humanistische raadsman de kamer van de legerpredikant af te staan, niet in te gaan.". (Trouw, 11 maart 1964). /trachten te claimen.

Een Antwoord

Humanistisch hoofdraadsman Lips hoopte dat achter deze zaak zo snel mogelijk een punt gezet zou kunnen worden en zei, volgens o.m. de Nieuwe Provinciale Groninger Courant van 16 maart 1964

"de brief van ds. Bos "ongelukkig" te moeten noemen, omdat op deze wijze de twee groeperingen nooit dichterbij elkaar komen. Hij had gehoopt dat de christenen de humanisten in het leger met respect zouden opwachten. Ds. Bos heeft in zijn brief wel het woord "liefdevol" gebruikt, maar verder blijkt uit het stuk nauwelijks iets van de christelijke

liefde jegens de naaste, aldus de heer Lips.

Voorts betreurt de humanistische hoofdraadsman het dat ds. Bos niet ook hem een exemplaar van de brief heeft toegezonden.

"In die brief werd mijn naam genoemd en werd over mij geschreven. Ik had het normaal gevonden wanneer ds. Bos mij daarvan kennis had gegeven. Nu moest ik erover in Trouw lezen."

Streven naar samenwerking

Dr. J.P. van Praag en de heer H.J.J. Lips reageerden officieel door niet te reageren. Het Vrije Volk van 18 maart berichtte daarover:

" Dr. J.P. van Praag, voorzitter van het Humanistisch Verbond en de heer H.J.J. Lips, hoofdraadsman voor de humanistische geestelijke verzorging in het leger, zullen niet reageren op de geruchtmakende brief van hoofdlegerpredikant ds. B.A. Bos, maar op zoek gaan naar elke vorm van samenwerking met de protestanten en katholieken welke in de arbeid onder militairen mogelijk is.

De hoofdlegerpredikant is vrij om de brieven te schrijven die hij wil, zo formuleerde de heer van Praag het voor ons.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft overigens op het centrale kantoor in Utrecht de bewuste circulaire niet ontvangen, noch een afschrift van ds. Bosch zelf. Het nieuws werd hier uit de krant bekend.

Men is er zich in Utrecht van bewust dat ook veel legerpredikanten en aalmoezeniers beslist niet gelukkig zijn met de principiële uitval van ds. Bos. En het Verbond verwacht vooral van r.k. zijde in de toekomst weinig barrières."

In het Algemeen Handelsblad van 13 maart kon men hier het volgende over lezen:

" Met zijn aanwijzigingen doet ds. Bos, alsof de kwestie van de humanistische geestelijke verzorging een open zaak is. Dat is helemaal niet waar. De zaak is tot in de puntjes geregeld en bij die besprekingen was ook ds. Bos aanwezig. De militairen moeten, voorzover meerderjarig, zelf schriftelijk verklaren humanistische geestelijke verzorging te wensen. Minderjarige recruten moeten een briefje van hun ouders meebrengen.

" Het is eigenlijk wel een beetje komisch, dat de intrede van de humanistische raadsman in de krijgsmacht aanleiding heeft gegeven tot een rondschriften", zei dr. Van Praag. "Het is alsof daarmee de baarlijke duivel in het leger wordt binnengehaald."

Dr. Van Praag heeft het grootste vertrouwen in de legerautoriteiten, waarmee het Humanistisch Verbond uiteindelijk te maken heeft, dat de uitgewerkte regeling loyaal zal worden uitgevoerd. Het Humanistisch Verbond is niet van plan activiteiten te ontplooiën tegen het rondschriften van ds. Bos. Men wacht rustig af hoe de zaken zich zullen ontwikkelen. Ds. Bos mag zoveel brieven rondzenden, als hij wil. Uiteindelijk zullen de legerpredikanten zelf hun houding wel weten te bepalen, meent dr. Van Praag."

Papenvreten uit de mode? Thans.....

De Nieuwe Linie van 21 maart schreef onder de titel "Krijgsgehuil" een scherp contrastuk, dat wij hieronder overnemen:

" Nu papenvreten bij de protestanten uit de mode is, begint ds. B.A. Bos, hoofdlegerpredikant, zich langzamerhand te ontpoppen tot een geducht humanisten-verdelger. Na eerst zijn krijgslustige neigingen te hebben botgevierd op hervormde legerpredikanten, die tegen het gebruik van kernwapens zijn, heeft hij zich nu met vervaarlijk strijdgehuil gestort op de humanistische raadslieden in het leger. De humanisten hebben in het land van Erasmus en Hugo de Groot een lange weg moeten gaan voor hun democratische rechten werden erkend. In een katholiek dagblad werden zij jaren geleden nog uitgemaakt voor "wolven in schaaps-vacht", die slechts "speculeren op het dierlijke in de mens". De katholieke professor in de pedagogiek verklaarde: "de minister kan niet verwachten, dat wij toelaten, dat deze on- en anti-christelijke beweging kansen krijgt in een weermacht, waaraan wij het leeuweaandeel leveren". Maar toen de KVP omging, werden op de duur de meeste discriminerende maatregelen ongedaan gemaakt. Onlangs konden de eerste humanistische raadslieden in het leger hun intrede doen. Ds. Bos, die zich in de affaire ds. Diekerhof zo overheidsgetrouw gedroeg, heeft er nu kennelijk moeite mee de democratische beslissingen van de overheid te respecteren. Verdraagzaamheid houdt ook in, dat men minstens een minimum aan respect voor andersdenkenden weet op te brengen. In een schrijven aan alle legerpredikanten noemt hij het credo van de humanistische hoofd-raadsman overste Lips "onstellend in zijn armoede". De humanistische geestelijke verzorging heet een pretentie "die in uitvoering schadelijk is voor de ware belangen van de mens....". Samenwerking van legerpredikanten en raadslieden in de geestelijke verzorging heeft hij verboden. Gelukkig dat de katholieke geestelijke verzorging een heel wat christelijker en humaner standpunt inneemt. Ds. Bos, die de belangen, waarvoor de NAVO zegt in de bres te springen, zo belangrijk vindt, dat hij er zelfs met waterstofbommen voor wil smijten, mag wel bedenken, dat tot een van de eerste waarden van onze christelijke en humanistische cultuur behoort: verdraagzaamheid en respect voor andermans overtuiging. Zijn eigen getuigenis is "het meest troosteloze, dat gegeven kan worden".

Drs. H.C.M. Michielse."

Positieve elementen

Het dagblad "De Tijd-Maasbode" nam ook stelling tegen ds. Bos in een weloverwogen commentaar op 19 maart, waaruit wij citeren:

" In de positieve elementen van het humanisme ligt een basis van samenwerking tussen christenen en humanisten, omdat beiden zich keren tegen een onmenselijk nihilisme. Dat legt wel beperkingen op aan de openhartigheid van christenen bij de bespreking van de verschillen met het humanisme. Het is niet christelijk onnodig personen te kwetsen door zaken onnodig scherp te stellen. Men volstaat veelal met vast te stellen, dat het humanisme "anders" is en men kan vermijden te zeggen dat het "minder" is."

Autoritair.

Dr. J.J. Buskes schrijft in Het Vrije Volk van 24 maart onder meer:
" De brief, die ds. Bos in zijn functie aan de onder hem gestelde legerpredikanten zond, getuigt niet alleen van een dwaze zelfoverschatting van de schrijver, maar ook van irriterende eigengereidheid wat zijn inhoud betreft, niet het minst vanwege het feit, dat ds. Bos begint met te zeggen, dat de houding, die hij aan de legerpredikanten ten opzichte van de humanistische raadslieden voorschrijft, christelijk zal moeten zijn: principieel. liefdevol en waardig.

Zijn eigen houding moge principieel zijn, liefdevol en waardig is zij bepaald niet. De redactie van onze krant heeft groot gelijk, wanneer zij zegt, dat ds. Bos niet meer te handhaven is: hij moet er uit!"

Mis

Ook het dagblad Trouw heeft weinig waardering voor de houding van ds. Bos en schrijft op 14 maart onder de titel "Mis":

" We hebben het gevoel, dat de hoofdlegerpredikant, ds. B.A. Bos, zijn boekje te buiten is gegaan in zijn rondschrijven aan de legerpredikanten over de humanistische geestelijke verzorging in de krijgsmacht.

Wij kunnen de achtergronden van het rondschrijven wel begrijpen, maar de vormgeving en de suggesties, daarin vervat allerm minst waarderen.

Maar bovendien is het zo, dat de regering in overleg met de Staten-Generaal besloten heeft, humanistische geestelijke verzorging in de krijgsmacht toe te laten.

Dan geeft het geen pas, dat een ambtenaar der regering daartegen in zijn functie gaat ageren, hoe hij daar persoonlijk ook over moge denken."

Spaar de kolonel B.A. Bos

Onder deze titel schrijft de Friese Koerier op 14 maart:

" Wij zijn blij, dat de wakkere kolonel B.A. Bos de humanistische verzorgers van humanistische geesten tijdig heeft ontmaskerd, want nu kan onmetelijke schade worden voorkomen. Heel het leger kan, met uitzondering van die paar verloren zielen, die om zo te zeggen belijdend lidmaat zijn van het Humanistisch Verbond, onverdeeld naar de kerk, samen en gezellig.

Toch zijn we niet helemaal vrij van bezorgdheid: die kolonel B.A. Bos moet een beetje tegen zichzelf beschermd worden. Hij schrijft voortdurend brieven, lange en ingewikkelde. Hij ontvouwt daarin voortdurend diepe en diepere gedachten. Hij pijnigt zich aan één stuk af met formuleringen te vinden voor wat zo onpeilbaar is, dat het bijna niet meer in woorden is te vangen. Hij doet ontdekking na ontdekking. Hij denkt bovendien voortdurend voor al zijn legerpredikanten tegelijk.

Het leger is belangrijk en het moreel der troepen is een groot goed, een nationaal belang van de eerste orde. Toch, vinden wij, mag men een mens daar niet aan opofferen.

Het wordt daarom de hoogste tijd, dat men de kolonel Bos verzoekt op te houden. Dat zal wel niet gemakkelijk gaan, want hij bruist van dadendrang. Misschien is het daarom nog wel het beste om hem weg te sturen. Met het Heilige Kruis na. Ook dat van dehumanisten, die er desnoods voor de gelegenheid wel eentje willen lenen."

Vragen over Ds. Bos

Het Eerste Kamerlid Thomassen (P.v.d.A.) ging vragen stellen aan de Minister van Defensie: zijn eerste vraag luidde:

" Of het waar is, dat de hoofdlegerpredikant ds. B.A. Bos over de boodschap van het humanisme heeft geschreven: "hier worden stenen voor brood gegeven. Het is in zijn armoede bovendien anti-evangelistisch en het meest troosteloze getuigenis dat gegeven kan worden."

Als deze vraag bevestigd wordt beantwoord, welk oordeel velt de minister dan over de aangehaalde opvatting en leidt dit oordeel tot consequenties en, zo ja, welke? zo vraagt de heer Thomassen.

De vragensteller wil mede weten of het waar is, dat ds. Bos de legerpredikanten heeft aangeraden om de humanistische raadslieden niet tegemoet te komen ten aanzien van gebruik van ruimten en om er nauwkeurig op toe te zien, dat deze raadslieden nergens de grenzen van hun bevoegdheden overschrijden.

Zo ja, is de minister dan bereid zijn oordeel over deze adviezen van de hoofdlegerpredikant kenbaar te maken?"

Antwoord Minister De Jong

Over het antwoord van minister De Jong waren de meningen ook al weer verdeeld, zo deelde het Algemeen Handelsblad op 26 maart een "tien met een griffel" uit aan de minister, Het Vrije Volk echter schreef dat "met de zorgvuldigheid waarmee men een heet hangijzer aanpakt" geantwoord werd op de vragen van het Kamerlid:

" De hoofdlegerpredikant heeft van de minister te horen gekregen, dat zijn brief voor een deel onjuist is geweest. Verder is de minister niet gegaan. Waarschijnlijk, omdat hij niet nog meer moeilijkheden wenst.

Het is echter duidelijk, dat de onaanvaardbare uitglijdingen van de hoofdlegerpredikant niet foutjes zijn van een man die het goed bedoelt en goed begrijpt. Dan was de kous hiermee af. Helaas zijn de uitglijdingen typisch voor een man, die het niet begrijpt en die niet de gaven en de takt heeft, die in zijn functie onontbeerlijk zijn.

Er zou veel gewonnen zijn als de hoofdlegerpredikant na dit antwoord van de minister op de vragen van de heer Thomassen de eer aan zich zelf hield en om ontslag vroeg uit zijn functie. Maar dat veronderstelt weer begrip voor verhoudingen en verstandig beleid. Er zijn mensen, die aan een zachte wenk met een voorhamer nog niet genoeg hebben."

Excuses aan raadsman

Een Vlissingse legerpredikant, ds. H. Bartlema heeft echter dezer dagen (aldus lezen wij in Het Vaderland van 4 april) schriftelijk zijn excuses aangeboden aan de heer Lips, wij nemen hieruit over:

" In een artikel, dat is opgenomen in de maart-editie van het maandblad Aksent van de protestants geestelijke verzorging in het leger heeft legerpredikant J.J. Poort tegen de humanistische geestelijke verzorging andermaal stelling genomen.

In de vorm van een soort enquête laat deze predikant tevens enige soldaten aan het woord in hun kijk op enkele door hem aangehaalde punten. Zo staat in het bedoelde artikel te lezen, dat naar de mening van de soldaten een humanistische raadsman een doodskop met een lipssleutel

in het embleem zou moeten voeren (Legerpredikanten plegen gewoonlijk een kruisembleem op hun uniform te dragen).

Ds. Bartlema nu, noemt in zijn verontschuldigende schrijven deze bijdrage van ds. Poort aan de verwelkoming van de heer Lips "allerschandelijkst" en een "symptoom van de vlucht van een wezenlijke dialoog".

Voorts verklaart ds. Bartlema bij het breed moderamen van de Ned. Herv.Kerk een verzoek te hebben ingediend om bij de hoofdlegerpredikant protest aan te tekenen tegen een "dergelijke wijze van omgaan met elkaar".

Ten slotte heeft ds. Bartlema de heer Lips verzocht, ondanks de kwetsende beledigingen aan zijn adres, de verhoudingen op voet van collegialiteit hoog te blijven houden."

Tweeslachtigheden

Anne Vermeer schreef in Het Vrije Volk ook zijn commentaar, hij zette er tweeslachtigheden boven en wij nemen uit zijn artikel dit over:

" De minister heeft weliswaar in zijn antwoord op vragen van kamerleden gezegd zich niet met geloofszaken te willen bemoeien, maar de vraag is nu juist of dit in de bestaande situatie te vermijden is. Zolang immers de geestelijke verzorgers ambtenaren zijn moet de minister zich inlaten met wat Trouw noemt de uitwendige organisatorische aangelegenheden. Als echter de hoofdlegerpredikant een predikant van zijn functie ontheft, omdat deze zich achter de opvattingen stelt die zijn neergelegd in het rapport van de synode van de Herv.Kerk inzake kernwapens en de minister verzet zich niet tegen die ontheffing dan kan toch niet worden volgehouden, dat hij zich in feite inlaat met de inhoud van de geestelijke verzorging. Daaraan doet het antwoord aan de kamerleden en de redevoering voor de Rotterdamse studenten niets af.

Hoezeer de minister ook buiten de inhoud van het conflict wil blijven, hij kan het eenvoudigweg niet. En dit zou nog duidelijker blijken als de kerken de houding van ds. Bos unaniem zouden hebben afgekeurd."

Humanistische geestelijken

Uit het Algemeen Doopsgezind Weekblad van 29 feburari 1964 nemen wij over uit het hoofdartikel van die week:

" Laten we eerst nuchter constateren, dat het humanisme het militarisme evenzeer verfoeit als wij. Het levert naar rato waarschijnlijk zelfs meer dienstweigeraars dan wij. Toch heeft het gestaan op eigen geestelijke verzorging in het apparaat. Wij niet. ~~De~~ geestelijke verzorging van onze jongens in militaire dienst over aan de vele gereformeerde en enkele ~~hervormde~~ predikanten, die zich hiertoe geroepen voelen. We hebben wel een thuisfront-commissie, maar ook die kan de vergelijking met het humanistisch thuisfront, met zijn militair vormingscentrum het Coornherthuis in Driebergen, niet doorstaan. De tijd van de zondagmorgen-sergeant met z'n: "Roomsen naar de mis, protestanten naar de preek en wie niks is heb corvee", is nu voorbij. Dat mag ook ons verheugen".

/Wij laten

Eruit

Aldus het bondige woord van Het Vrije Volk op 13 maart, waaraan wij het volgende ontleenen:

" Het is dwaasheid om toe te staan dat de hoofdlegerpredikant met een rang in het leger en in de kost bij de staat, zich aldus teweer stelt tegen zijn nieuwe collega, de hoofdraadsman van het Humanistisch Verbond. Dat is geen stijl. En dat geeft ook geen pas.

Wat ds. Bos van het humanisme vindt, moet hij weten. Als hij zich wil te buiten gaan aan termen als ontstellende geestelijke armoede, is dat ook zijn zaak. Het tekent hem meer dan hij denkt. Maar als hij als hoofd van een dienst in het leger zo de dienst die naast hem behoort te werken, ontvangt, kan de minister voor zijn gedrag geen verantwoordelijkheid meer dragen.

Het is duidelijk: ds. Bos moet eruit. Hij is op deze plaats niet meer te handhaven. Omdat hij niet weet wat hij in zijn functie zeggen en zwijgen moet. Omdat hij volkomen ongeschikt blijkt te zijn om zijn plaats in de geestelijke verzorging in te nemen, waarbij rooms-katholieke, protestante en humanistische geestelijke verzorging geacht worden in goede harmonie ieder het hunne te doen voor de militairen die daaraan behoefte hebben."

Tot slot: Bloem en ster

En nu tot slot van deze berichtgeving een berichtje uit het Dordrechtse Nieuwsblad van 13 maart:

" De humanistische raadslieden in het leger hebben nu ook een embleem gekregen. Naast de kruisen van predikanten en aalmoezeniers en de Davidster met de twee wetstafels van de legerrabbi, komt nu een combinatie van bloem en ster. De bloem drukt de verbondenheid van de mens met de aarde uit en erboven geplaatste ster de band tussen mens en kosmos."

De derde t.v.-uitzending

Veel commentaar is er niet verschenen op de derde t.v.-uitzending, wel troffen wij in het Algemeen Dagblad van 7 april een ingezonden stuk aan, hetgeen wij hieronder graag afdrukken.

" Het verheugde mij zeer dat er vrijdag j.l. weer een televisie-uitzending van het Humanistisch Verbond was, dit keer gewijd aan de geestelijke verzorging. In de eerste plaats verheugde het mij hierover iets te zien en te horen omdat daaruit duidelijk bleek dat de buitenkerkelijke mens - wel of geen lid van het Humanistisch Verbond - nu niet meer met zijn moeilijkheden alleen hoeft te staan en geestelijke steun kan krijgen van eveneens buitenkerkelijken, in het bijzonder de geestelijke raadslieden van het Humanistisch Verbond. Het bleek dat de geestelijke steun van Humanisten aan buitenkerkelijken in een grote behoefte voorziet.

In de tweede plaats verheugde ik mij over deze uitzending, evenals over de twee vorige uitzendingen, van en over het Humanistisch Verbond, omdat met het toekennen van televisiezendtijd - voor het eerst dit seizoen - aan het Humanistisch Verbond een klein beetje discriminatie wordt opgeheven die er ten aanzien van buitenkerkelijken/Humanisten

bestaat. Bij de toekenning van radiozendtijd worden de Humanisten nog bij de kerkelijken achtergesteld.

Eens zal echter de tijd komen dat deze discriminatie zal zijn opgeheven. Waardoor? Doordat er nog zoiets als "evolutie" bestaat, eenvoudig doordat "het in de lucht zit". J.P. Kuiperij-Lafeber, Vlaardingen"

Nochmaals t.v.

In het Veluws Dagblad schreef men over de uitzending "Achter het nieuws" dat

"een tot de kern doordringende beschouwing bevatte over het probleem, dat Hochhuth in zijn stuk "Der Stellvertreter" stelt. Korte scènes uit de Nederlandse opvoering omljstten de meningen van een aantal theologen en een humanist. Hoewel zij van verschillende pluimage waren (het waren W.Th.Pisa van "De nieuwe eeuw", pater S. Jelsma, prof.mr.W.F. de Gaay Fortman, dr. H. Bongers en prof.dr. H. Berkhof) waren zij allen van mening dat Paus Pius XII te kort was geschoten door niet openlijk tegen 't nationaal-socialisme en de jodenvervolgung te protesteren. Pater Jelsma zei het vermoeden te hebben dat de paus het nationaal-socialisme een kleiner kwaad vond dan het communisme".

Niet aan kerk gelijkwaardig

Wij lezen in de Friese Koerier van 21 maart 1964:

" De Christelijk Historische Unie blijft zich verzetten tegen een nevenschikking van enerzijds de kerken en anderzijds de organisaties der Humanisten, voor zover zij zeggen representanten te zijn van de leden van het Nederlandse volk die niet godsdienstig zijn. De Unie staat krachtens zijn beginselverklaring met reserve tegenover de algemeen gerichte doelstelling der humanisten, al wil zij voor hun bestrijding van het nihilisme waardering hebben.

Het standpunt van de CHU moet volstrekt afwijzend zijn, als het gaat om het trekken van de principiële lijn ten aanzien van de taak der overheid, die zo dikwijls van deze wordt gevraagd directe of indirecte medewerking aan het propageren van de beginselen van het Humanistisch Verbond.

Dit zijn de voornaamste conclusies van het rapport dat een studiecommissie, ingesteld door jhr. mr.A.F. de Savornin Lohmanstichting - het wetenschappelijk bureau van de CHU - heeft uitgebracht."

Mandement

Een heel ander geluid komt van de Rooms Katholieke zijde. Het Vrije Volk van 8 april 1964 schrijft over een artikel van prof.dr.ir. A. van Leeuwen S.J., afgedrukt in het maandblad Streven.

" Het mandement waarschuwde de roomse gelovigen tegen liberalisme en humanisme; het verbood hem medewerking aan: NVSH, NVV, VARA, EVC; het vermaande hem tegen lidmaatschap van de PvdA.

Het ontmoette veel kritiek - ook bij overtuigde katholieken, die een opener standpunt, verdraagzamer standpunt wensten.

Inderdaad, zo merkt prof. Van Leeuwen op, trok het mandement te veel de lijn van het verleden door. Wij hebben nu meer begrip gekregen, schrijft hij, voor de relativiteit, waarmee politieke, sociale en

culturele standpunten afhankelijk zijn van de diepere beginselen. Wij kunnen deze niet lijnrecht uit de levensbeschouwelijke beginselen afleiden.

Prof. Van Leeuwen besluit: Zou een dergelijk mandement, nu na tien jaar verschijnen, dan zou het ongetwijfeld van een grotere openheid en verdraagzaamheid blijk geven, die ons inziens vooral tot uiting zouden komen in een positievere waardering voor het werk van het Humanistisch Verbond.

Slotzin van prof. Van Leeuwens artikel: Het lijkt ons van zeer groot belang, deze mildere houding te erkennen, en dit te meer, waar een officiële correctie door een nieuw mandement, voorzeker inopportuun geoordeeld moet worden."

Vrolijke oorlog

In een bespreking van het nieuwe rationeel-humanistische tijdschrift Ratio in de Volkskrant van 13 maart komt genoemd tijdschrift er niet zo best af, enkele zinsneden mogen dit illustreren.

" Wat het blad dan blijkt te behelzen is een reeks oppervlakkige en weinig distantie onthullende artikelen van voornamelijk anti-godsdienstige en anti-kerkelijke aard. Een reportage over de "Zo is het"-rel die niets nieuws onthult, een stukje plagiaat (godsdienst in termen van een consumentenbond, ontleend aan de BBC-satyrici), een bloemlezing, anto-catholica naar aanleiding van het concilie, de onvermijdelijke hulde aan Ewald Vanvugt, ditn kritiek op de zaak-Irene en enkele genre-stukjes.

Een inhoud kortom, die doet vermoeden waar de redactie zoal tegen is, maar de lezer in het duister laat over de vruchten van het bevrijdende humanistische denken van de auteurs. Wel duidelijk is, dat het hier weer gaat om een frisse vrolijke oorlog tegen de achterlijke Godgelovigen, met voorkeur voor wat't in termen van moderne journalistiek lekker doet. Het eerste nummer, kortom, maakt weinig belangrijke en onvolwassen indruk; het ademt de geest van de gemiddelde agressieve burgerman.

De verminking van algemeen bekende namen in dit blad wekt overigens weinig vertrouwen inzake zijn betrouwbaarheid. (Mies Bouman, Reini Prinsen-Geerlings, dr. O.M. Vaal, Bernarda de Alba, Federico Garcia Lorca, Cees Nootenboom, Cesare Pavese, Nietzsche, MacBath, Micp Dickman, enz.) ')

W.
') Juiste spelling: Mies Bouwman, Reina Prinsen Geerligts, dr. O.M. de Vaal, Bernarda Alba, Federico Garcia Lorca, Cees Nooteboom, Cesare Pavese, Nietzsche, Macbeth, Micp Diekmann."

Bihar Project

De deelname van het Humanistisch Verbond aan een project in India kreeg in de meeste dagbladen aandacht; wij nemen het bericht over dat De Tijd - Maasbode van 13 april aan zijn lezers gaf, omdat dit blad vrijwel het enige was dat melding maakte van de "extra-mededeling" van dr. van Praag n.l. het stijgende ledental.

" Het Humanistisch Verbond gaat deelnemen aan een ontwikkelingsproject in Indië, dat onder auspiciën staat van de Internationale Unie van Humanistische Organisaties.

Dit project behelst de verbetering van de landbouw en de ontwikkeling van de ambachten in een betrekkelijk klein gebied in de provincie Bihar in het noord-oosten van Indië. Vierenvijftig dorpen worden er door bestreken met een bevolking van bijna zestienduizend zielen. Het Humanistisch Verbond hoopt daarvoor een som van vijfenzeventigduizend gulden bijeen te brengen. De uitvoering van het project wordt ter hand genomen door een in dat opzicht gespecialiseerd hoofdbestuurder van de Indische Humanistische Beweging. Het is de bedoeling het desbetreffende gebied door verbetering van de infra-structuur binnen vijf jaar tot een zodanige ontwikkeling te brengen dat men er economisch op eigen benen kan staan. Naar dr. J.P. van Praag, voorzitter van het Humanistisch Verbond en tevens van de internationale unie van humanistische organisaties, mededeelde, wil men door het aanvangen van dit concrete project niet alleen een voorbeeld naar buiten stellen, maar vooral in eigen kring de persoonlijke verantwoordelijkheid op de ontwikkelingshulp richten. Voorzitter van het werkc Comité is mr.dr. H.J. Roethof, tweede voorzitter van het Humanistisch Verbond, die sedert kort in ambtelijk verband werkzaam is op het regeringsbureau voor internationale technische hulp.

Dr. Van Praag merkte nog op dat het Humanistisch Verbond dat op het ogenblik 12.600 leden telt de laatste maanden sterk is gegroeid. De verhouding tot de katholieken achtte hij, met name voor wat geestelijke verzorging in het leger betreft, open en positief. Over enige maanden zullen naast de hoofdraadsman, de heer H.J.J. Lips, nog vier geestelijke raadslieden van het Humanistisch Verbond in het leger werkzaam zijn."